

electronic educational resources]. Profesiina osvita: Metodolohiia, teoriia ta tekhnolohii. (15). S. 157–173. [in Ukrainian]

10. Petrova, I. V. (2019). Dozvillia v zarubiznykh krainakh [Leisure in foreign countries]. Kondor. 408 s. [in Ukrainian]

11. Sysoieva, S. O. (2021). Tvorchyi rozvytok fakhivtsiv v umovakh mahistratury [Creative development of specialists in master's programs]. TOV «Vydavnyche pidpriemstvo «Edel'veis». 400 s. [in Ukrainian]

12. Flehontova, N. M. (2020). Pedahohichna orhanizatsiia kul'turnoho dozvillia shkoliariv [Pedagogical organization of students' cultural leisure]. Osvita Ukrainy. 224 s. [in Ukrainian]

13. Christensen, C. M. (2021). The innovator's dilemma: When new technologies cause great firms to fail. Harvard Business Review Press. 288 p. [in English]

14. Darling-Hammond, L. (2021). Powerful learning: What we know about teaching for understanding. Jossey-Bass. 304 p. [in English]

15. Hakkarainen, K. (2022). Learning by making: Strategic knowledge practices. University of Helsinki Press. 276 p. [in English]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

БАБЕНКО Артем – аспірант спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: педагогічні умови професійної підготовки майбутнього вчителя до культурно-дозвілєвої діяльності учнів.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

BABENKO Artem – postgraduate student specialty 011 Educational, pedagogical sciences Central Ukrainian State University named after Volodymyr Vynnychenko.

Scientific interests: pedagogical conditions for the professional training of future teachers for students' cultural and leisure activities.

Стаття надійшла до редакції 19.05.2025 р.

Стаття прийнята до друку 25.05.2025 р.

УДК 37.016:796:001.8

DOI: 10.36550/2415-7988-2025-1-219-432-441

ЛЕВЧЕНКО Дмитро –

аспірант спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

Центральноукраїнського державного університету

імені Володимира Винниченка

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-0216-5573>

e-mail: dlevchenko090@gmail.com

ДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Стаття присвячена дослідженню дидактичних засад науково-дослідницької діяльності майбутніх вчителів фізичної культури в контексті сучасних освітніх реформ в Україні, які висувають підвищені вимоги до професійної підготовки педагогів.

Метою статті є визначення та обґрунтування дидактичних засад такої діяльності, а також розробка практичних рекомендацій для їх впровадження в освітній процес.

У роботі проаналізовано науково-дослідницьку діяльність як складний педагогічний феномен, що інтегрує знання з педагогіки, психології, фізіології, біомеханіки та теорії фізичного виховання. Вона має міждисциплінарний, практико-орієнтований характер, передбачає використання специфічних методів (спостереження, тестування, експеримент) і потребує мотивації студентів до наукового пошуку. Дидактичні засади розглядаються як система принципів (науковість, систематичність, зв'язок теорії з практикою, доступність, індивідуалізація, активність), підходів (системний, компетентнісний, особистісно-діяльнісний, інтеграційний), форм (навчально-дослідницька, індивідуальна, колективна робота), методів (проблемне навчання, case-study, проєктне навчання) і засобів, що забезпечують формування дослідницької компетентності.

Системний підхід структурує діяльність як цілісний процес, компетентнісний фокусується на розвитку знань і умінь, особистісно-діяльнісний підкреслює активність студента, а інтеграційний поєднує теорію з практикою. Ефективність залежить від створення науково-дослідницького середовища, інтеграції діяльності в освітній процес, використання інноваційних технологій, індивідуалізації, моніторингу та наступності підготовки. Оцінювання компетентності базується на критеріях: мотиваційно-ціннісному, когнітивному, діяльнісному, рефлексивному, з виділенням низького, середнього та високого рівнів.

Практичні рекомендації включають оновлення навчальних планів, впровадження інноваційних методів, організацію різних видів дослідницької роботи, адаптацію завдань до інтересів студентів, спрямування досліджень на практичні проблеми, створення наукового середовища, моніторинг компетентності, співпрацю з організаціями та підвищення кваліфікації викладачів. Висновки підкреслюють значення науково-дослідницької діяльності для формування творчого мислення та інноваційних умінь.

Ключові слова: науково-дослідницька діяльність, майбутні вчителі фізичної культури, дидактичні засади, професійна підготовка, компетентність, принципи навчання.

LEVCHENKO Dmytro –

postgraduate student

specialty 011 Educational, pedagogical sciences

Central Ukrainian State University
named after Volodymyr Vynnychenko
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-0216-5573>
e-mail: dlevchenko090@gmail.com

DIDACTIC FOUNDATIONS OF RESEARCH ACTIVITY OF FUTURE PHYSICAL EDUCATION TEACHERS

The article is devoted to the study of the didactic foundations of research activity of future physical education teachers in the context of modern educational reforms in Ukraine, which impose heightened requirements on the professional training of educators.

The purpose of the article is to identify and substantiate the didactic foundations of such activity and to develop practical recommendations for their implementation in the educational process.

The study analyzes research activity as a complex pedagogical phenomenon that integrates knowledge from pedagogy, psychology, physiology, biomechanics, and the theory of physical education. It is characterized by an interdisciplinary and practice-oriented nature, involves the use of specific methods (observation, testing, experimentation), and requires students' motivation for scientific inquiry. The didactic foundations are considered as a system of principles (scientificity, systematicity, connection between theory and practice, accessibility, individualization, activity), approaches (systemic, competence-based, personality-activity, integrative), forms (educational-research, individual, collective work), methods (problem-based learning, case-study, project-based learning), and tools that ensure the formation of research competence.

The systemic approach structures the activity as a holistic process, the competence-based approach focuses on developing knowledge and skills, the personality-activity approach emphasizes student activity, and the integrative approach bridges theory and practice. Effectiveness depends on creating a research environment, integrating activity into the educational process, employing innovative technologies, individualization, monitoring, and continuity of training. Competence assessment is based on criteria: motivational-value, cognitive, activity-based, and reflective, with low, medium, and high levels identified.

Practical recommendations include updating curricula, introducing innovative methods, organizing various types of research work, adapting tasks to students' interests, focusing research on practical issues, fostering a scientific environment, monitoring competence, collaborating with organizations, and enhancing teachers' qualifications. The conclusions highlight the importance of research activity for developing creative thinking and innovative skills.

Key words: research activity, future physical education teachers, didactic foundations, professional training, competence, teaching principles.

Постановка проблеми та актуальність дослідження. Сучасна освітні реформи в Україні характеризуються посиленням вимог до професійної підготовки педагогічних кадрів, зокрема вчителів фізичної культури. За цих умов особливої значущості набуває науково-дослідницька діяльність майбутніх вчителів фізичної культури як невід'ємна складова їхньої професійної компетентності. Актуальність дослідження дидактичних засад науково-дослідницької діяльності майбутніх вчителів фізичної культури зумовлена низкою суперечностей, що існують у сучасній системі вищої педагогічної освіти. Зокрема, виникають проблеми, зумовлені невідповідностями між: а) зростаючими вимогами суспільства до якості підготовки вчителів фізичної культури та недостатнім рівнем їхньої дослідницької компетентності; б) потребою в інноваційних підходах до організації освітнього процесу та переважанням традиційних методів навчання; в) необхідністю формування дослідницьких умінь студентів та відсутністю цілісної системи організації науково-дослідницької діяльності у ЗВО.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема розвитку дослідницької компетентності майбутніх педагогів була предметом наукових розвідок багатьох вчених. Зокрема, загально-теоретичні аспекти організації науково-дослідницької діяльності студентів розглядали: О. Дубасенюк, С. Гончаренко, Н. Ничкало та інші.

Питання формування дослідницьких умінь майбутніх педагогів досліджували: В. Андрущенко, П. Гусак, М. Князян та інші. Специфіку підготовки вчителів фізичної культури вивчали: О. Тимошенко, Т. Круцевич, Н. Москаленко, Р. Карпюк та інші. Проте, дидактичні засади науково-дослідницької діяльності майбутніх вчителів фізичної культури залишаються поза увагою вчених.

Метою статті є визначення та обґрунтування дидактичних засад науково-дослідницької діяльності майбутніх вчителів фізичної культури, розроблення практичних рекомендацій щодо їх впровадження в освітній процес ЗВО.

Виклад основного матеріалу дослідження. Науково-дослідницька діяльність майбутніх вчителів фізичної культури є складним педагогічним феноменом, що потребує комплексного розгляду. Сучасна концепція вищої освіти дозволяє трактувати її як цілеспрямовану, систематичну діяльність, яка передбачає оволодіння спеціальними знаннями, вміннями, навичками, необхідними для проведення наукових досліджень у галузі фізичного виховання або спорту. Дидактичні засади науково-дослідницької діяльності майбутніх вчителів фізичної культури слід розглядати як систему принципів, підходів, форм, методів, технологій, засобів навчання, що забезпечують ефективне формування дослідницької компетентності студентів.

Аналіз специфіки підготовки вчителів фізичної культури дозволяє виокремити певні особливості формування їхньої дослідницької компетентності, що зумовлені характером майбутньої професійної діяльності.

По-перше, як зазначає П.М. Гусак: «науково-дослідницька діяльність майбутніх вчителів фізичної культури має міждисциплінарний характер і передбачає інтеграцію знань із різних галузей: педагогіки, психології, фізіології, біомеханіки, теорії та методики фізичного виховання, що вимагає від студентів системного мислення та здатності до комплексного аналізу проблем» [1, с. 122].

По-друге, дослідницька діяльність майбутніх вчителів фізичної культури має практико-орієнтований характер і спрямована на вирішення актуальних проблем фізичного виховання та спорту. Р.П. Карпюк зазначає, що «формування дослідницької компетентності майбутніх вчителів фізичної культури потребує органічного поєднання теоретичної підготовки з практичною діяльністю, що забезпечує усвідомлення студентами практичної значущості наукових досліджень та їх результатів» [2, с. 69].

По-третє, науково-дослідницька діяльність майбутніх вчителів фізичної культури передбачає використання специфічних методів і засобів дослідження, зокрема, педагогічного спостереження, тестування фізичної підготовленості, вимірювання функціональних показників, педагогічного експерименту. Як стверджує Н.В. Москаленко: «оволодіння майбутніми вчителями фізичної культури специфічними методами наукового дослідження є необхідною умовою формування їхньої дослідницької компетентності та готовності до інноваційної діяльності» [4, с. 33].

По-четверте, формування дослідницької компетентності майбутніх вчителів фізичної культури потребує особливої уваги до розвитку їхньої мотивації до науково-дослідницької діяльності, позитивного ставлення до наукового пошуку та усвідомлення його значущості для професійного зростання. Б.М. Шиян зазначає, що «мотивація до науково-дослідницької діяльності є важливим чинником формування дослідницької компетентності майбутніх вчителів фізичної культури, що зумовлює необхідність створення в закладах вищої освіти сприятливого науково-дослідницького середовища, яке стимулює пізнавальну активність і творчий потенціал студентів» [8, с. 105].

Організація науково-дослідницької діяльності майбутніх вчителів фізичної культури має ґрунтуватися на сучасних методологічних підходах тим самим забезпечуючи її результативність.

Аналіз наукових праць [5; 9; 13] дозволяє виокремити такі чотири основні підходи: системний, компетентнісний, особистісно-діяльнісний, інтеграційний.

1. Системний підхід передбачає розгляд науково-дослідницької діяльності як цілісної системи взаємопов'язаних компонентів, що взаємодіють між собою та з оточуючим середовищем. Як зазначає Т.Ю. Круцевич: «системний підхід до організації науково-дослідницької діяльності студентів дозволяє забезпечити її цілісність, структурованість і поетапність, що сприяє формуванню у майбутніх вчителів фізичної культури системного мислення та здатності до комплексного аналізу педагогічних явищ і процесів» [3, с. 87]. Зрештою, це дає змогу студентам бачити не лише окремі елементи дослідницького процесу, а й їхню взаємодію в єдиній системі. Таким чином, системний підхід сприяє розвитку аналітичних здібностей і розуміння структури професійної діяльності.

2. Компетентнісний підхід спрямований на формування у студентів дослідницької компетентності як інтегративної якості особистості, що характеризується здатністю до ефективного здійснення науково-дослідницької діяльності. У дослідженні П.М. Гусака зазначається, що «компетентнісний підхід до організації науково-дослідницької діяльності майбутніх вчителів фізичної культури передбачає орієнтацію освітнього процесу на формування у студентів дослідницьких знань, умінь, навичок і професійно значущих особистісних якостей, необхідних для успішного здійснення наукових досліджень у галузі фізичного виховання та спорту» [1, с. 118].

3. Особистісно-діяльнісний підхід акцентує увагу на активній ролі студента в освітньому процесі, його суб'єктності та самостійності. Як зазначає Р.П. Карпюк: «особистісно-діяльнісний підхід до організації науково-дослідницької діяльності майбутніх вчителів фізичної культури передбачає створення умов для активної участі студентів у дослідницькому процесі, розвитку їхньої творчої індивідуальності та самореалізації» [2, с. 65]. Такий підхід стимулює ініціативність студентів, дозволяючи їм брати відповідальність за власний розвиток. Можливість для творчості сприяє формуванню мотивації до навчання студентів через залучення їх до практичної діяльності (тренувань з певного виду спорту).

4. Інтеграційний підхід забезпечує взаємозв'язок теоретичної та практичної підготовки студентів. Таким чином, можливо дозволяє об'єднати різні види науково-дослідницької діяльності, а також наукових знань із різних галузей. Дослідження Н.В. Москаленко доводить, що «інтеграційний підхід до організації науково-дослідницької діяльності майбутніх вчителів фізичної культури сприяє формуванню у студентів цілісного уявлення про професійну діяльність, розумінню міждисциплінарних зв'язків і здатності до комплексного вирішення професійних завдань» [4, с. 29]. Впровадження у ЗВО такого підходу дозволяє студентам застосовувати знання з різних

дисциплін у практичній діяльності. За результатами навчання спостерігається підвищення ефективності підготовки фахівців завдяки гармонійному поєднанню теорії та практики.

Ефективність науково-дослідницької діяльності майбутніх вчителів фізичної культури значною мірою залежить від дотримання відповідних дидактичних принципів, зокрема:

1. Принцип науковості – передбачає відповідність змісту науково-дослідницької діяльності студентів сучасному рівню розвитку науки, використання достовірних наукових фактів, понять, теорій, законів. За твердженням Б.М. Шияна: «дотримання принципу науковості в організації науково-дослідницької діяльності майбутніх вчителів фізичної культури забезпечує формування у студентів наукового світогляду, критичного мислення та здатності до об'єктивного аналізу педагогічних явищ і процесів» [8, с. 102].

2. Принцип систематичності і послідовності вимагає логічної побудови змісту та процесу науково-дослідницької діяльності, поетапного формування дослідницьких умінь і навичок студентів. У дослідженні О.В. Тимошенка зазначається, що «систематичність і послідовність у формуванні дослідницької компетентності майбутніх вчителів фізичної культури забезпечує міцність і глибину засвоєння знань, умінь і навичок, необхідних для ефективного здійснення наукових досліджень» [6, с. 45].

3. Принцип зв'язку теорії з практикою передбачає органічне поєднання теоретичної підготовки студентів із практичною науково-дослідницькою діяльністю. Як стверджує Т.Ю. Круцевич: «реалізація цього принципу дозволяє майбутнім вчителям фізичної культури усвідомити практичну значущість наукових досліджень, використовувати теоретичні знання для вирішення практичних завдань та апробувати результати своїх досліджень у реальних умовах освітнього процесу» [3, с. 89].

4. Принцип доступності вимагає відповідності змісту, форм і методів науково-дослідницької діяльності рівню підготовки студентів. П.М. Гусак зазначає: «дотримання принципу доступності в організації науково-дослідницької діяльності майбутніх вчителів фізичної культури передбачає поступове ускладнення дослідницьких завдань, перехід від простого до складного, від відомого до невідомого, що забезпечує успішність і результативність дослідницького процесу» [1, с. 120].

5. Принцип індивідуалізації передбачає врахування індивідуальних особливостей студентів, їхніх інтересів, здібностей, рівня підготовки. Р.П. Карпюк стверджує, що «індивідуалізація та диференціація науково-дослідницької діяльності майбутніх вчителів фізичної культури сприяє розвитку їхньої творчої індивідуальності, самостійності та ініціативності» [2, с. 67].

6. Принцип активності та самостійності акцентує увагу на активній ролі студента в освітньому процесі, його суб'єктності та самостійності. Як зазначає Н.В. Москаленко: «активність і самостійність студентів у науково-дослідницькій діяльності є важливими умовами формування їхньої дослідницької компетентності, розвитку критичного мислення та творчих здібностей» [4, с. 31].

Ефективність формування дослідницької компетентності майбутніх вчителів фізичної культури значною мірою залежить від вибору відповідних форм організації науково-дослідницької діяльності. Аналіз наукових праць [10; 11; 14] дозволяє виокремити такі чотири основні форми:

1. Навчально-дослідницька робота охоплює діяльність, що здійснюється в межах освітнього процесу та передбачає виконання студентами дослідницьких завдань під час лекційних, практичних і лабораторних занять, самостійної роботи, педагогічної практики, а також позааудиторну науково-дослідницьку роботу, що передбачає: участь у наукових гуртках, проблемних групах, конференціях, семінарах і конкурсах студентських наукових робіт. Як зазначає Б.М. Шиян: «навчально-дослідницька робота майбутніх вчителів фізичної культури спрямована на формування у студентів первинних дослідницьких умінь і навичок, розвиток їхнього наукового мислення та інтересу до наукової діяльності» [8, с. 103], а за словами О.В. Тимошенка, «позааудиторна науково-дослідницька робота сприяє поглибленню знань із фахових дисциплін, розвитку дослідницьких умінь і навичок, формуванню наукового світогляду та професійної спрямованості» [6, с. 46]. Наприклад, студент може підготувати доповідь на семінар на основі аналізу літератури з фізичного виховання, що розвине його аналітичні здібності.

2. Індивідуальна (персоналізована) дослідницька діяльність передбачає виконання студентами курсових і дипломних робіт, наукових проєктів, публікацію наукових статей. Як пише Т.Ю. Круцевич: «індивідуальна дослідницька діяльність майбутніх вчителів фізичної культури забезпечує розвиток їхньої самостійності, ініціативності, відповідальності та здатності до самоорганізації, що є важливими якостями сучасного педагога» [3, с. 90]. Така форма роботи дозволяє студентам глибоко зануритися в обрану тему та розвинути навички самостійного пошуку рішень. Прикладом може бути: написання дипломної роботи про вплив фізичних вправ на здоров'я школярів, що вимагає від студента самостійного збору даних і їх аналізу.

3. Колективна (групово) дослідницька діяльність здійснюється в межах наукових лабораторій, центрів, експериментальних майданчиків і передбачає спільну роботу студентів над вирішенням актуальних наукових проблем. П.М. Гусак

зазначає, що «колективна дослідницька діяльність майбутніх вчителів фізичної культури сприяє формуванню у студентів навичок командної роботи, комунікації, взаємодопомоги та взаємоконтролю, що є необхідними для успішної професійної діяльності» [1, с. 121]. Такий підхід розвиває вміння працювати в команді та обмінюватися ідеями для досягнення спільної мети. Наприклад, студенти можуть спільно розробити експериментальну програму тренувань для шкільної спортивної секції, розподіливши між собою завдання з планування, реалізації та оцінки результатів.

Формування дослідницької компетентності майбутніх вчителів фізичної культури потребує застосування різноманітних методів і засобів навчання, що забезпечують активізацію пізнавальної діяльності студентів, розвиток їхнього творчого потенціалу та самостійності. Аналіз наукових праць [5; 11; 12; 13] дозволяє виокремити такі ефективні методи і засоби:

1. Методи проблемного навчання, що передбачають створення проблемних ситуацій, які стимулюють дослідницьку діяльність студентів, активізують їхнє мислення та сприяють розвитку творчих здібностей. Як зазначає Р.П. Карпюк: «проблемне навчання в підготовці майбутніх вчителів фізичної культури забезпечує формування у студентів здатності до самостійного пошуку та вирішення наукових проблем, розвиток їхнього критичного мислення та дослідницьких умінь» [2, с. 68].

2. Дослідницькі методи навчання, що передбачають самостійну дослідницьку діяльність студентів, спрямовану на вирішення наукових проблем і отримання нових знань. У дослідженні Н.В. Москаленко зазначається, що «дослідницькі методи навчання в підготовці майбутніх вчителів фізичної культури сприяють формуванню у студентів здатності до самостійного пошуку, аналізу та узагальнення інформації, розвитку їхнього творчого потенціалу та дослідницьких умінь» [4, с. 32].

3. Методи case-study, що передбачають аналіз студентами конкретних педагогічних ситуацій, пошук можливих варіантів їх вирішення та обґрунтування оптимального рішення. Б.М. Шиян стверджує, що «методи case-study в підготовці майбутніх вчителів фізичної культури забезпечують формування у студентів здатності до аналітичного мислення, прийняття рішень у складних педагогічних ситуаціях і обґрунтування власної професійної позиції» [8, с. 104].

4. Методи проєктного навчання, що передбачають розробку та реалізацію студентами дослідницьких проєктів, спрямованих на вирішення актуальних спортивних проблем. Як зазначає О.В. Тимошенко: «проєктне навчання в підготовці майбутніх вчителів фізичної культури сприяє формуванню у студентів здатності до

цілепокладання, планування, організації та реалізації дослідницької діяльності, а також до презентації та впровадження її результатів» [6, с. 47].

Дидактичну модель формування дослідницької компетентності майбутніх вчителів фізичної культури можна представити як системне утворення, що охоплює такі структурні компоненти: цільовий, змістовий, процесуальний і результативний.

1. Цільовий компонент визначає мету і завдання формування дослідницької компетентності майбутніх вчителів фізичної культури. О.В. Тимошенко зазначає, що «метою формування дослідницької компетентності майбутніх вчителів фізичної культури є розвиток їхньої здатності до ефективного здійснення науково-дослідницької діяльності, що забезпечить їхню готовність до інноваційної педагогічної діяльності та професійного самовдосконалення» [6, с. 48]. Наприклад, студенти можуть ставити за мету розробку нових методик тренувань для школярів, що сприятиме їхній інноваційній діяльності.

2. Змістовий компонент відображає зміст науково-дослідницької діяльності майбутніх вчителів фізичної культури, що включає теоретичну і практичну підготовку. Теоретична підготовка передбачає засвоєння студентами знань про методологію наукового дослідження, його принципи, методи, етапи, а також про специфіку наукових досліджень у галузі фізичного виховання та спорту. Практична підготовка передбачає формування у студентів дослідницьких умінь і навичок, необхідних для ефективного здійснення наукових досліджень. Наприклад, студенти можуть вивчати методи аналізу фізичних навантажень на лекціях, а потім застосовувати їх під час експерименту на практиці.

3. Процесуальний компонент визначає форми, методи і засоби формування дослідницької компетентності майбутніх вчителів фізичної культури. Т.Ю. Круцевич зазначає, що «процесуальний компонент дидактичної моделі формування дослідницької компетентності майбутніх вчителів фізичної культури передбачає використання різноманітних форм, методів і засобів навчання, що забезпечують активізацію пізнавальної діяльності студентів, розвиток їхнього творчого потенціалу та самостійності» [3, с. 92]. Наприклад, студенти можуть брати участь у проєктному навчанні, розробляючи груповий проєкт із впровадження спортивних ігор у шкільну програму.

4. Результативний компонент відображає результати формування дослідницької компетентності майбутніх вчителів фізичної культури, що виявляються в рівні розвитку їхніх дослідницьких знань, умінь, навичок і професійно значущих особистісних якостей. Наприклад, успішне написання та захист дипломної роботи

про вплив фізичної активності на здоров'я учнів свідчить про високий рівень сформованої компетентності.

Аналіз наукових праць [9; 10; 14; 15] дозволяє виокремити педагогічні умови, що забезпечують ефективність формування дослідницької компетентності майбутніх вчителів фізичної культури:

1. Створення в закладах вищої освіти сприятливого науково-дослідницького середовища, що стимулює пізнавальну активність і творчий потенціал студентів. П.М. Гусак зазначає, що «науково-дослідницьке середовище закладу вищої освіти є важливим чинником формування дослідницької компетентності майбутніх вчителів фізичної культури, що забезпечує їхню мотивацію до наукового пошуку, позитивне ставлення до науково-дослідницької діяльності та усвідомлення її значущості для професійного зростання» [1, с. 123].

2. Інтеграція науково-дослідницької діяльності студентів у освітній процес, що передбачає поєднання навчальної та дослідницької діяльності. Р.П. Карпюк стверджує, що «інтеграція науково-дослідницької діяльності майбутніх вчителів фізичної культури в освітній процес забезпечує систематичність і послідовність формування їхньої дослідницької компетентності, усвідомлення взаємозв'язку теоретичної підготовки з практичною дослідницькою діяльністю» [2, с. 70].

3. Використання інноваційних технологій навчання, що активізують пізнавальну діяльність студентів, розвивають їхній творчий потенціал і самостійність. Н.В. Москаленко зазначає, що «використання інноваційних технологій навчання в підготовці майбутніх вчителів фізичної культури сприяє формуванню у студентів дослідницьких умінь і навичок, розвитку їхнього критичного мислення та готовності до інноваційної діяльності» [4, с. 34].

4. Забезпечення індивідуалізації та диференціації науково-дослідницької діяльності студентів передбачає врахування рівня підготовки. Б.М. Шиян стверджує, що «індивідуалізація та диференціація науково-дослідницької діяльності майбутніх вчителів фізичної культури забезпечує розвиток їхньої творчої індивідуальності, самостійності та ініціативності, що є важливими якостями сучасного педагога» [8, с. 106].

5. Здійснення систематичного моніторингу рівня дослідницької компетентності студентів, що дозволяє своєчасно виявляти і коригувати недоліки в її формуванні. О.В. Тимошенко зазначає, що «моніторинг рівня дослідницької компетентності майбутніх вчителів фізичної культури є необхідною умовою ефективності її формування, що забезпечує зворотний зв'язок і можливість корекції освітнього процесу» [6, с. 49].

6. Забезпечення наступності та неперервності формування дослідницької компетентності студентів на всіх етапах їхньої професійної підготовки.

Т.Ю. Круцевич вказує: «наступність і неперервність формування дослідницької компетентності майбутніх вчителів фізичної культури забезпечує поступове ускладнення дослідницьких завдань, перехід від простого до складного, від відомого до невідомого, що сприяє міцному засвоєнню знань, умінь і навичок, необхідних для ефективного здійснення наукових досліджень» [3, с. 93].

Для об'єктивного оцінювання рівня сформованості дослідницької компетентності майбутніх вчителів фізичної культури необхідно визначити відповідні критерії та показники, а також охарактеризувати рівні її розвитку. Аналіз наукових праць [9; 11; 13; 14; 15] дозволяє виокремити такі чотири критерії: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивний.

1. Мотиваційно-ціннісний критерій – відображає мотивацію студентів до науково-дослідницької діяльності та усвідомлення її значущості для професійного зростання. П.М. Гусак зазначає, що «мотиваційно-ціннісний компонент дослідницької компетентності майбутніх вчителів фізичної культури є її фундаментом, що забезпечує їхню спрямованість на науково-дослідницьку діяльність і готовність до самовдосконалення» [1, с. 124].

2. Когнітивний критерій, що відображає рівень теоретичних знань студентів про методологію наукового дослідження, його принципи, методи, етапи, а також про специфіку наукових досліджень у галузі фізичного виховання та спорту. Р.П. Карпюк стверджує, що «когнітивний компонент дослідницької компетентності майбутніх вчителів фізичної культури є основою їхньої готовності до науково-дослідницької діяльності, що забезпечує їхню здатність до творчого пошуку та інноваційної діяльності» [2, с. 71].

3. Діяльнісний критерій, що відображає рівень розвитку дослідницьких умінь і навичок студентів, їхню здатність до ефективного здійснення наукових досліджень. Н.В. Москаленко зазначає, що «діяльнісний компонент дослідницької компетентності майбутніх вчителів фізичної культури є її практичним втіленням, що забезпечує їхню здатність до реалізації теоретичних знань у практичній дослідницькій діяльності» [4, с. 35].

4. Рефлексивний критерій, що відображає здатність студентів до самоаналізу, самооцінки та самокорекції власної науково-дослідницької діяльності. Б.М. Шиян стверджує, що «рефлексивний компонент дослідницької компетентності майбутніх вчителів фізичної культури є важливим чинником їхнього професійного самовдосконалення, що забезпечує їхню здатність до критичного аналізу власної діяльності та її результатів» [8, с. 107].

На основі визначених критеріїв і показників можна виокремити такі рівні сформованості

дослідницької компетентності майбутніх вчителів фізичної культури:

Низький рівень характеризується слабкою мотивацією студентів до науково-дослідницької діяльності, поверхневими знаннями про методологію наукового дослідження, недостатньо розвиненими дослідницькими вміннями та навичками, низьким рівнем рефлексії. О.В. Тимошенко зазначає, що «студенти з низьким рівнем дослідницької компетентності відчують значні труднощі в організації та проведенні наукових досліджень, потребують постійної допомоги та контролю з боку викладача» [6, с. 50].

Середній рівень характеризується достатньою мотивацією студентів до науково-дослідницької діяльності, базовими знаннями про методологію наукового дослідження, розвиненими на достатньому рівні дослідницькими вміннями та навичками, середнім рівнем рефлексії. Т.Ю. Круцевич стверджує, що «студенти з середнім рівнем дослідницької компетентності здатні самостійно організовувати та проводити наукові дослідження, але іноді потребують консультативної допомоги викладача» [3, с. 94].

Високий рівень характеризується стійкою мотивацією студентів до науково-дослідницької діяльності, глибокими знаннями про методологію наукового дослідження, дослідницькими вміннями. П.М. Гусак зазначає, що «студенти з високим рівнем дослідницької компетентності здатні самостійно організовувати та проводити наукові дослідження, творчо підходити до вирішення наукових проблем, критично аналізувати та оцінювати власну діяльність і її результати» [1, с. 125].

Особливе місце у формуванні дослідницької компетентності майбутніх вчителів фізичної культури посідають інноваційні педагогічні технології, що забезпечують активізацію пізнавальної діяльності студентів, розвиток їхнього творчого потенціалу та самостійності. Аналіз наукових праць [5; 10; 12] дозволяє виокремити такі ефективні дидактичні технології:

1. Технологія проблемного навчання, що передбачає створення проблемних ситуацій, які стимулюють дослідницьку діяльність студентів, активізують їхнє мислення та сприяють розвитку творчих здібностей. Н.В. Москаленко зазначає, що «проблемне навчання в підготовці майбутніх вчителів фізичної культури забезпечує формування у студентів здатності до самостійного пошуку та вирішення наукових проблем, розвиток їхнього критичного мислення та дослідницьких умінь» [4, с. 36]. Наприклад, студенти можуть аналізувати, як підвищити мотивацію учнів до занять спортом, шукаючи нестандартні рішення.

2. Технологія case-study, що передбачає аналіз студентами конкретних педагогічних ситуацій, пошук можливих варіантів їх вирішення та обґрунтування оптимального рішення. Б.М. Шиян

стверджує, що «технологія case-study в підготовці майбутніх вчителів фізичної культури забезпечує формування у студентів здатності до аналітичного мислення, прийняття рішень у складних педагогічних ситуаціях і обґрунтування власної професійної позиції» [8, с. 108]. Наприклад, студенти можуть розглядати випадок конфлікту в спортивній команді та пропонувати способи його розв'язання.

3. Технологія проєктного навчання, що передбачає розробку та реалізацію студентами дослідницьких проєктів, спрямованих на вирішення актуальних наукових і практичних проблем. О.В. Тимошенко зазначає, що «проєктне навчання в підготовці майбутніх вчителів фізичної культури сприяє формуванню у студентів здатності до цілепокладання, планування, організації та реалізації дослідницької діяльності, а також до презентації та впровадження її результатів» [6, с. 51]. Наприклад, студенти можуть створити проєкт із впровадження нових вправ для розминки на уроках фізкультури.

4. Інформаційно-комунікаційні технології, що забезпечують доступ студентів до сучасних наукових джерел, автоматизацію процесу збору, обробки та аналізу даних, можливість віртуального спілкування з науковцями та обміну досвідом. Т.Ю. Круцевич зазначає, що «використання інформаційно-комунікаційних технологій у науково-дослідницькій діяльності майбутніх вчителів фізичної культури розширює їхні можливості щодо пошуку, аналізу та презентації інформації, сприяє формуванню інформаційної культури та готовності до інноваційної діяльності» [3, с. 95]. Наприклад, студенти можуть використовувати спеціалізоване програмне забезпечення для аналізу фізичних показників учнів під час тренувань.

5. Технологія портфоліо, що передбачає систематичне та цілеспрямоване збирання студентами своїх досягнень, які відображають їхній досвід науково-дослідницької діяльності та професійного зростання. П.М. Гусак зазначає, що «технологія портфоліо в підготовці майбутніх вчителів фізичної культури забезпечує формування у студентів здатності до самоаналізу, самооцінки та самокорекції власної науково-дослідницької діяльності, сприяє розвитку їхньої рефлексії та готовності до професійного самовдосконалення» [1, с. 126]. Наприклад, студент може додати до портфоліо звіт про проведене дослідження впливу занять спортом на успішність учнів.

6. Технологія коучингу, яка передбачає індивідуальний супровід студентів у процесі науково-дослідницької діяльності, спрямована на розкриття їхнього потенціалу та досягнення найкращих результатів. О.В. Черненко наголошує, що: «якісних способів швидко досягти підвищення рівня продуктивності праці не так вже й багато, одним із таких методів є коучинг» [7, с. 160]. Р.П. Карпюк зазначає, що «технологія коучингу в

підготовці майбутніх вчителів фізичної культури забезпечує індивідуалізацію та диференціацію науково-дослідницької діяльності студентів, сприяє розвитку їхньої самостійності, ініціативності та відповідальності» [2, с. 73].

7. Інформаційно-комунікаційні технології, що забезпечують доступ студентів до сучасних наукових джерел, автоматизацію процесу збору, обробки та аналізу даних, можливість віртуального спілкування з науковцями та обміну досвідом. У дослідженні Т.Ю. Круцевич зазначається, що «використання інформаційно-комунікаційних технологій у науково-дослідницькій діяльності майбутніх вчителів фізичної культури розширює їхні можливості щодо пошуку, аналізу та презентації інформації, сприяє формуванню інформаційної культури та готовності до інноваційної діяльності» [3, с. 91].

На основі проведеного аналізу можна сформулювати практичні рекомендації щодо формування дослідницької компетентності майбутніх вчителів фізичної культури:

- оновити навчальні плани, додавши дисципліни типу «основи наукових досліджень» і «методологія досліджень»;
- використовувати інноваційні методи організації науково-дослідницької діяльності: проблемне навчання, case-study, проекти;
- організувати різні види дослідницької роботи: навчальну, позааудиторну, індивідуальну, колективну;
- адаптувати дослідницьку діяльність до інтересів і здібностей студентів;
- спрямувати дослідження на практичні проблеми фізичного виховання та спорту;
- забезпечити поступове ускладнення завдань на всіх етапах підготовки;
- створити наукове середовище: гуртки, конференції, конкурси;
- регулярно перевіряти рівень компетентності студентів і коригувати недоліки;
- співпрацювати з науковими та спортивними організаціями;
- підвищувати кваліфікацію викладачів у методах формування дослідницької компетентності.

Реалізація наведених вище рекомендацій сприятиме підвищенню ефективності формування дослідницької компетентності майбутніх вчителів фізичної культури, їхньої готовності до інноваційної педагогічної діяльності.

Висновки та перспективи подальших розвідок напреду. У професійній підготовці майбутніх вчителів фізичної культури науково-дослідницька робота посідає особливе місце. Вона не просто доповнює навчальний процес, а й виступає потужним інструментом формування творчого мислення, вміння критично опрацьовувати інформацію, створювати інноваційні ідеї та впроваджувати їх у практику

тренерської діяльності. Розглядаючи дидактичне підґрунтя науково-дослідницької діяльності студентів-фізкультурників, варто відзначити його комплексний характер. Що є просто набір правил, а цілісна архітектура принципів, підходів, інструментів і методів навчання, що гармонійно взаємодіють для розвитку дослідницької майстерності майбутніх фахівців.

Сучасний заклад вищої освіти, готуючи викладачів фізичної культури, має орієнтуватися на прогресивні методологічні підходи у організації їхньої науково-дослідницької діяльності. Системний підхід допомагає досягнути предмет дослідження в усій його багатогранності. Компетентнісний зосереджується на формуванні конкретних умінь, необхідних у професійній практиці. Особистісно-діяльнісний враховує унікальність кожного студента, а інтеграційний створює міцні зв'язки між різними освітніми компонентами.

Практика переконливо свідчить, що результативність науково-дослідницької підготовки майбутніх учителів фізкультури безпосередньо залежить від дотримання фундаментальних дидактичних принципів. Завдяки принципу науковості студенти оперують достовірною інформацією та надійними методиками. Принципи систематичності й послідовності забезпечують логічне структурування знань. Поєднання теорії з практикою гарантує, що академічні знання трансформуються в практичні навички. Принципи доступності, індивідуалізації та диференціації створюють оптимальні умови для розвитку кожного студента, а стимулювання активності й самостійності виховує професіоналів, здатних брати на себе відповідальність за власний розвиток і майбутню педагогічну діяльність.

Формування дослідницької компетентності майбутніх вчителів фізичної культури потребує застосування різноманітних форм організації науково-дослідницької діяльності: навчально-дослідницької роботи в межах освітнього процесу, позааудиторної науково-дослідницької роботи, індивідуальної та колективної дослідницької діяльності. Особливе місце у формуванні дослідницької компетентності майбутніх вчителів фізичної культури посідають інноваційні педагогічні технології: проблемного навчання, case-study, проєктного навчання, інформаційно-комунікаційні технології, технологія портфоліо, технологія коучингу, що забезпечують активізацію пізнавальної діяльності студентів, розвиток їхнього творчого потенціалу та самостійності. Педагогічними умовами формування дослідницької компетентності майбутніх вчителів фізичної культури є: створення в закладах вищої освіти сприятливого науково-дослідницького середовища; інтеграція науково-дослідницької діяльності студентів у освітній процес; використання інноваційних технологій навчання; забезпечення

індивідуалізації та диференціації науково-дослідницької діяльності студентів; здійснення систематичного моніторингу рівня дослідницької компетентності студентів; забезпечення наступності та неперервності формування дослідницької компетентності студентів на всіх етапах їхньої професійної підготовки. Для об'єктивного оцінювання рівня сформованості дослідницької компетентності майбутніх вчителів фізичної культури необхідно використовувати відповідні критерії: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивний, на основі яких можна виокремити такі рівні її розвитку: низький, середній, високий.

Перспективними напрямками подальших досліджень є: розробка та експериментальна перевірка дидактичної моделі формування дослідницької компетентності майбутніх вчителів фізичної культури.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Гусак П. М. Формування дослідницької компетентності майбутніх педагогів: теорія і практика. Луцьк : Вежа-Друк, 2020. 215 с.
2. Карпюк Р. П. Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури в умовах інформаційно-освітнього середовища закладу вищої освіти. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2021. 345 с.
3. Круцевич Т. Ю. Теорія і методика фізичного виховання : підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Олімпійська література, 2018. 391 с.
4. Москаленко Н. В. Інноваційні технології у професійній підготовці майбутніх вчителів фізичної культури. Дніпро : Інновація, 2019. 196 с.
5. Сущенко Л. П. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у закладах вищої освіти. Запоріжжя : Запорізький національний університет. 2018. 387 с.
6. Тимошенко О. В. Теоретичні і методичні засади оптимізації професійної підготовки вчителів фізичної культури у закладах вищої освіти. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019. 412 с.
7. Черненко О. В. Застосування коучинг-методу в системі управління персоналом торгової організації для підвищення продуктивності праці. Вчені записки Університету «КРОК», 2019. №2 (54). С. 159-168
8. Шиян Б. М. Теорія і методика наукових педагогічних досліджень у фізичному вихованні та спорті. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2018. 276 с.
9. Armour K. M. Research Methods in Physical Education and Youth Sport. London : Routledge, 2019. 328 p.
10. Bevens K., Fitzpatrick L. A., Sanchez B., Forrest C. B. Physical Education Resources, Class Management, and Student Physical Activity Levels: A Structure-Process-Outcome Approach to Evaluating Physical Education Effectiveness. Journal of School Health. 2021. Vol. 80, № 12. P. 573-580.
11. Darst P. W., Pangrazi R. P., Stillwell B. Dynamic Physical Education for Secondary School Students. New York : Benjamin Cummings, 2019. 560 p.

12. Kirk D., MacDonald D., O'Sullivan M. The Handbook of Physical Education. London : SAGE Publications, 2022. 838 p.

13. McKenzie T. L., Lounsbery M. A. F. Physical Education Teacher Effectiveness in a Public Health Context. Research Quarterly for Exercise and Sport. 2020. Vol. 85, № 3. P. 287-297.

14. Metzler M. W. Instructional Models for Physical Education. Scottsdale : Holcomb Hathaway, 2021. 460 p.

15. Siedentop D., Tannehill D. Developing Teaching Skills in Physical Education. New York : McGraw-Hill Education, 2023. 380 p.

REFERENCES

1. Husak, P. M. (2020). Formuvannya doslidnyts'koi kompetentnosti maibutnix pedahohiv: Teoriia i praktyka [Formation of research competence of future educators: Theory and practice]. Vezha-Druk. 215 s. [in Ukrainian]
2. Karpiuk, R. P. (2021). Teoretychni i metodychni zasady profesiinoi pidhotovky maibutnix vchyteliv fizychnoi kul'tury v umovakh informatsiino-osvitn'oho seredovyscha zakladu vyshchoi osvity [Theoretical and methodological foundations of professional training of future physical education teachers in the information-educational environment of higher education institutions]. NPU imeni M. P. Drahomanova. 345 s. [in Ukrainian]
3. Krutsevych, T. Yu. (2018). Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannia [Theory and methodology of physical education]. Olimpiiska literatura. 391 p. [in Ukrainian]
4. Moskalenko, N. V. (2019). Innovatsiini tekhnolohii u profesiinii pidhotovtsi maibutnix vchyteliv fizychnoi kul'tury [Innovative technologies in the professional training of future physical education teachers]. Innovatsiia. 196 s. [in Ukrainian]
5. Sushchenko, L. P. (2018). Teoretyko-metodolohichni zasady profesiinoi pidhotovky maibutnix fakhivtsiv fizychnoho vykhovannia ta sportu u zakladykh vyshchoi osvity [Theoretical and methodological foundations of professional training of future physical education and sports specialists in higher education institutions]. Zaporiz'kyi natsional'nyi universytet. 387 s. [in Ukrainian]
6. Tymoshenko, O. V. (2019). Teoretychni i metodychni zasady optymizatsii profesiinoi pidhotovky vchyteliv fizychnoi kul'tury u zakladykh vyshchoi osvity [Theoretical and methodological foundations of optimizing the professional training of physical education teachers in higher education institutions]. NPU imeni M. P. Drahomanova. 412 s. [in Ukrainian]
7. Chernenko, O. V. (2019). Zastosuvannia kouchynh-metodu v systemi upravlinnia personalom torhovo orhanizatsii dlia pidvyshchennia produktyvnosti pratsi [Application of the coaching method in the personnel management system of a commercial organization to increase labor productivity]. Vcheni zapysky Universytetu «KROK». (2). S. 159–168. [in Ukrainian]
8. Shyian, B. M. (2018). Teoriia i metodyka naukovykh pedahohichnykh doslidzen' u fizychnomu vykhovanni ta sporti [Theory and methodology of scientific pedagogical research in physical education and sports]. Navchal'na knyha – Bohdan. 276 s. [in Ukrainian]
9. Armour, K. M. (2019). Research methods in physical education and youth sport. Routledge. 328 p. [in English]

10. Bevans, K., Fitzpatrick, L. A., Sanchez, B., & Forrest, C. B. (2021). Physical education resources, class management, and student physical activity levels: A structure-process-outcome approach to evaluating physical education effectiveness. *Journal of School Health*. 80 (12). Pp. 573–580. [in English]
11. Darst, P. W., Pangrazi, R. P., & Stillwell, B. (2019). *Dynamic physical education for secondary school students*. Benjamin Cummings. 560 p. [in English]
12. Kirk, D., MacDonald, D., & O'Sullivan, M. (2022). *The handbook of physical education*. SAGE Publications. 838 p. [in English]
13. McKenzie, T. L., & Lounsbury, M. A. F. (2020). Physical education teacher effectiveness in a public health context. *Research Quarterly for Exercise and Sport*. 85(3). Pp. 287–297. [in English]
14. Metzler, M. W. (2021). *Instructional models for physical education*. Holcomb Hathaway. 460 p. [in English]
15. Siedentop, D., & Tannehill, D. (2023). *Developing teaching skills in physical education*. McGraw-Hill Education. 380 p. [in English]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ЛЕВЧЕНКО Дмитро – аспірант спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.
Наукові інтереси: дидактичні засади науково-дослідницької діяльності майбутніх вчителів фізичної культури.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

LEVCHENKO Dmytro – postgraduate student specialty specialty 011 Educational, pedagogical sciences Central Ukrainian State University named after Volodymyr Vynnychenko.

Scientific interests: didactic foundations of research activity of future physical education teachers.

Стаття надійшла до редакції 19.05.2025 р.

Стаття прийнята до друку 25.05.2025 р.

УДК 37.035:008]37.091.2:351.814:378.6

DOI: 10.36550/2415-7988-2025-1-219-441-446

МИХАЙЛЧЕНКО Ігор –

кандидат педагогічних наук, доцент,
 начальник організаційно-стройового відділу,
 доцент кафедри конструкції повітряних суден,
 авіадвигунів та підтримання льотної придатності
 Української державної льотної академії
 ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2133-5>
 e-mail: imichaylichenko@gmail.com

РОЗВИТОК ГРОМАДЯНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ АВІАЦІЇ У ВИХОВНІЙ РОБОТІ З КУРСАНТАМИ

У статті порушено актуальну проблему розвитку громадянської культури майбутніх фахівців авіаційної галузі, що в сучасних умовах національної трансформації, зовнішніх загроз та посилення обороноздатності України набуває особливої ваги. Громадянська культура розглядається як системна особистісно-професійна якість курсанта, яка охоплює патріотизм, правосвідомість, етичність, толерантність, готовність до участі в суспільному житті, здатність діяти відповідально у сфері авіаційної безпеки та публічного інтересу. Мета дослідження полягає у визначенні педагогічних засад, напрямів та методів виховної роботи, спрямованої на формування громадянської культури в авіаційних закладах вищої освіти.

Автором обґрунтовано доцільність модернізації виховної діяльності у відповідності до сучасних викликів і завдань професійної підготовки. Висвітлено роль виховання як складника освітнього процесу, що забезпечує гармонійний розвиток курсанта – не лише як майбутнього авіаційного інженера чи пілота, а насамперед як свідомого громадянина. Виокремлено ключові напрями виховної роботи: громадянсько-патріотичне, морально-правове, професійне, фізичне, естетичне та екологічне виховання. Розкрито зміст методів виховного впливу, серед яких особливе значення мають активні та інтерактивні форми: дебати, соціальне проєктування, волонтерство, самоврядування, ситуаційне моделювання, тренінги, рефлексивні практики. Підкреслено важливість створення єдиного виховного простору академії, в якому синергізуються впливи навчання, середовища, ціннісного змісту освіти, індивідуальної роботи з курсантами.

Зроблено висновок, що ефективна виховна система у закладі авіаційної освіти сприяє розвиткові громадянської зрілості, формуванню активної життєвої позиції, підвищенню рівня професійної відповідальності та готовності до дій в інтересах суспільства й держави в межах авіаційної сфери.

Ключові слова: громадянська культура, майбутні фахівці авіації, виховна робота, патріотизм, правосвідомість, курсанти.

МЫКХАЙЛИЧЕНКО Игорь –

Candidate of Pedagogical Sciences,
 Associate Professor, Head of the Organizational and
 Formation Department, Associate Professor
 of the Department of Aircraft Design,
 Aeroengines and Airworthiness Maintenance